

Hammer Bakker – foreningens naturperle

Camilla S. Brok og Signe Nepper Larsen

I Vendsyssel nord for Aalborg ligger naturområdet Hammer Bakker. Hvad de færreste medlemmer måske ved, ejer Dansk Botanisk Forening 80 ha af denne naturperle med hede, eng, nåleskov og løvskov med bøgerøller.

Hammer Bakker ligger i Nordjyllands Amt, ca. 20 km nordøst for Aalborg. Den sydøstlige del af bakkerne blev i 1913 doneret til Dansk Botanisk Forening og er stadig i foreningens eje. Foreningen ejer i alt ca. 80 ha, der rummer flere forskellige naturtyper.

Medlemmerne af DBF's forskellige bestyrelser og udvalg besøgte i april 2005 Hammer Bakker. Der var flere grunde til besøget; dels var det længe siden, hovedbestyrelsen sidst havde besøgt Hammer Bakker, dels var der mange nye medlemmer, som aldrig havde set området. Endelig ønsker vi i foreningens hovedbestyrelse at starte en debat blandt vore medlemmer om, hvad der

fremover skal ske med Hammer Bakker:

- Er naturplejen tilstrækkelig?
- Lever foreningen selv op til sine grønne idéer?
- Kan foreningen f.eks. bruge området til botanisk eller økologisk forskning, der kan give viden om området og den danske natur?

På vores tur i Hammer Bakker blev vi første dag guidet af Louise Lyng Bojesen fra foreningens Hammer Bakker-udvalg. Næste dag blev vi vist rundt af biolog Marianne Hald fra Nordjyllands Amt. Hun fortalte om forvaltning, pleje og Natura 2000 i Hammer Bakker.

I denne artikel vil vi gerne give en beretning om besøget i Hammer Bakker og fortælle om området til de medlemmer, der ikke kender det, eller som måske slet ikke aner, at Dansk Botanisk Forening faktisk er lodsejer! Samtidig håber vi at kunne inspirere til øget aktivitet i foreningens omkring Hammer Bakker.

Hvordan fik DBF området?

I 1913 modtog foreningen som gave et areal med lynghede, krat, bøgeskov, hedemose samt plantage og tidligere agerjord i Hammer Bakker fra sagfører A. Olesen, Nørresundby. Olesen skriver i sit gavebrev til foreningen:

»Efterat jeg havde erhvervet Arealet var det og blev det mere og mere min Tanke at dette vendsysselske Landskab og dets smukke ejendommelige Natur burde beskyttes og bevares.«

I første halvdel af 1920'erne blev der gennemført en grundig botanisk undersøgelse af området med vegetationskort, beskrivelser af geologi og terræn, af trævæksten samt mos-, lichen- og svampefloraen. Undersøgelsen er publiceret i Botanisk Tidsskrift (Grøntved, Syrach Larsen, Møllholm Hansen og Jensen, 1926 og Larsen 1936)

Arealet blev officielt fredet i 1921, og i 1943 aftalte Dansk Botanisk Forening med Danmarks Naturfredningsforening forholdene omkring driften af arealet mht. udtydning af skovbevoksningerne.

Botanisk Forening på toppen eller toppen af Botanisk Forening?

Foto: Camilla Brok.

På vej gennem en af dalene med bøgerølle til venstre i billedet. Foto: Camilla Brok.

Siden 1960 har ejendommen de fleste år givet et årligt afkast, som er hensat i en særlig "Hammer Bakker Fond", hvis midler kan anvendes til afgrænsede, veldefinerede formål efter bestyrelsens bestemmelser.

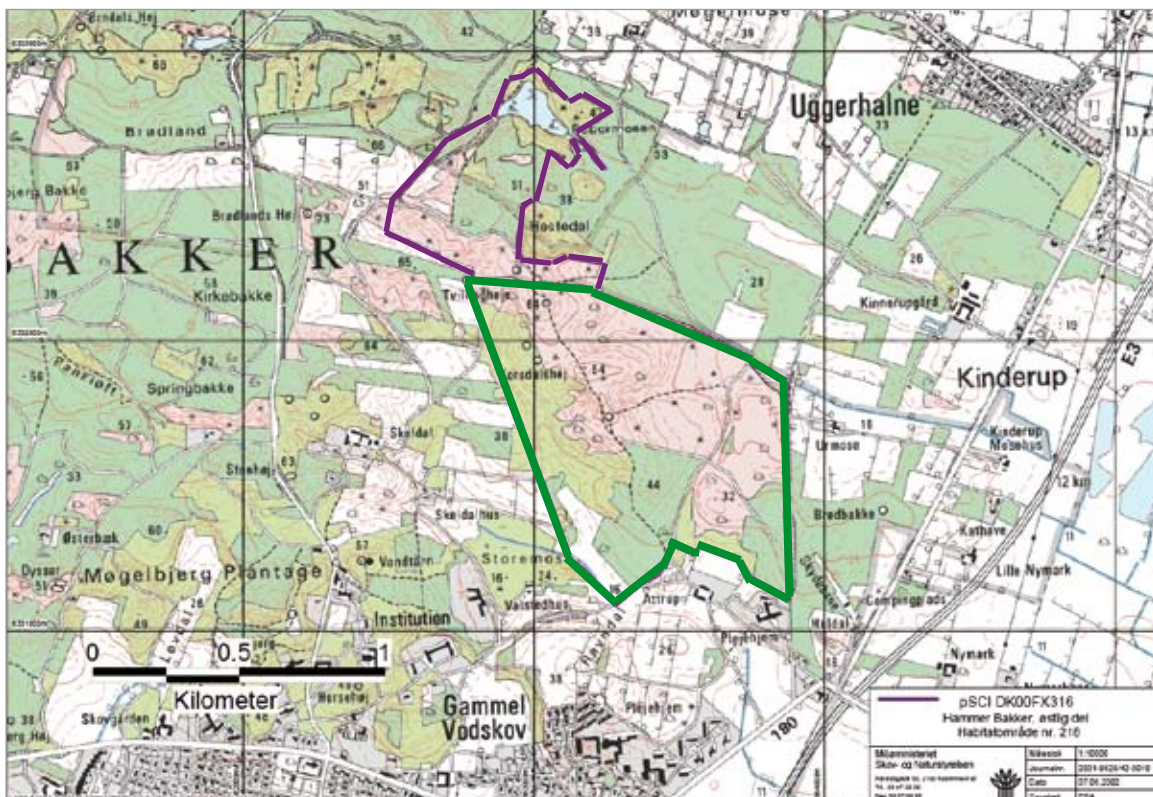
Tilsynet med driften af Hammer Bakker forestås af et udvalg under foreningens hovedbestyrelse. Udvalgets formand er Louise Lyng Bojesen, der samtidig er Dansk Botanisk Forenings næstformand.

Den lysåbne natur

Hammer Bakker hæver sig som en bakke op over det omgivende landskab, og det er ikke tilfældigt, idet området var en ø i stenalderen, og det omkringliggende flade landskab var havbund. Siden har det nordlige Danmark hævet sig relativt i forhold til havet, og hvad der engang var under havet ligger i dag som landjord.

Hammer Bakker fremstår i dag som et landskab af bakkerygge gennemskåret af dybe dale. Bakkerne er generelt meget sandede og har ingen vandløb, få og små vådområder og sparsom bebygelse.

Kort over området fra www.skovog-natur.dk. Foreningen ejer området inden for den grønne grænse - dette er samtidig habitatområde; nord for er der mere af habitatområdet (vist med lilla).

På vej tilbage fra hængesækken ved Pebermosen. Foto: Camilla Brok.

Hammer Bakker er som nævnt et større sammenhængende område, hvoraf Dansk Botanisk Forening ejer den sydøstlige del. Foreningens område er dækket af forskellige naturtyper og rummer ca. 38 ha med hede/overdrevsvegetation, 20 ha løvskov, 20 ha nåleskov og 2 ha kulturreng.

Hede/overdrevsarealet fremstår smukt og åbent med en fantastisk udsigt til alle sider, hvilket også bemærkes i det omtalte gavebrev fra 1913, hvori området overdrages til foreningen: »Fra den store Aas er en ualmindelig smuk udsigt med Limfjorden fra dens udlob ved Hals helt op til Øland, - til Klitterne ved Vesterhavet og skovene langs Kattegat«.

Hammer Bakker er EF-habitatområde nr. 218 "Hammer Bakker, østlig del".

1166	Stor vandsalamander (<i>Triturus cristatus cristatus</i>)
3160	Brunvandede søer og vandhuller
4030	Tørre dværgbusksamfund (heder)
5130	Enekrat på heder, overdrev eller skrænter
6230	*Artsrige overdrev eller græsheder på mere eller mindre sur bund
6410	Tidvis våde enge på mager eller kalkrig bund, ofte med blåtop
7140	Hængesæk og andre kærsamfund dannet flydende i vand
9110	Bøgeskove på morbund uden krystorn

Denne lysåbne del plejes i dag af Nordjyllands Amt ved rydning af opvækst og afgræsning med får. Det åbne areal er mange steder domineret af dværgbuske som Hedelyng (*Calluna vulgaris*), Revling (*Empetrum nigrum*), Blåbær (*Vaccinium myrtillus*) og Tyttebær (*V. vitis-idaea*). Spredt på hedearalet vokser desuden Ene (*Juniperus communis*) og en del Hønsbær (*Cornus suecica*)

Flere steder ses opvækst af Gyvel (*Sarothamnus scoparius*), men arten holdes nede ved naturpleje, og ved vores besøg virkede det ikke, som om arten var ved at kvæle hedevegetationen. Et enkelt sted så vi en mindre bevoksning af Ørne-

bregne (*Pteridium aquilinum*), der også er kendt for at dominere og udkonkurrere andre arter.

Da vi besøgte området i april var det i øvrigt ret begrænset, hvad der var fremme af planter.

På vores rundvisning kom vi gennem Pebermosen, et interessant vådområde nord for DBF's besiddelser. Mosen er næringsfattig og består af en brunvandet sø, hvor en del af søfladen er dækket af hængesæk dannet af *Sphagnum*. En del af de mere dristige udvalgsmedlemmer forcerede åbent vand via en noget usikker gren og kom ud på hængesækken. Desværre var der ikke nogen, der faldt i vandet, selv om vi andre stod klar på bredden med kameraer.

Bøgerøllerne og nåletræerne

Løvskoven består af Bøg (*Fagus sylvatica*), der står som såkaldte bøgerøller, der er flerstammede træer i modsætning til de ranke, enstammede træer, der kendes fra "bøgens søjlehal". Disse flerstammede bøgetræer fremkaldte iøvrigt en længere diskussion ved besøget i april 2005. Var det resultatet af stævning, græsning eller var der tale om en særlig nordjysk variant af bøgen, med anlæg for flere stammer?

De flerstammede bøge har efter sigende forskellige navne afhængig af, hvor man befinder sig. Røller er det ord der benyttes nord for Limfjorden.

På foreningens ejendom i Hammer Bakker er der ca. 20 ha nåleskov med flere arter af nåletræer bl.a. Rød-Gran (*Picea abies*), Douglasgran (*Pseudotsuga menziesii*), Sitka-Gran (*Picea sitchensis*) og Skov-Fyr (*Pinus sylvestris*).

Meget af denne bevoksning væltede dog i orkanen 8. januar 2005. Da vi besøgte området lå

der stadig store mængder af væltede træer og afskårne grene.

Da nåleskoven ikke er fredskov, er der mulighed for ændring til helt andre naturtyper, som f.eks. hede eller areal i fri succession. Måden dette kommer til at foregå på afklares med Skov- og Naturstyrelsen i forbindelse med den Natura 2000 plan, der skal udarbejdes for området. Det kunne nok være interessant at se, hvad der ville ske, hvis man lod området springe i skov af sig selv. Hvilke arter ville indvandre og hvor hurtigt?

Strengt beskyttet natur

Hammer Bakker er på flere måder strengt beskyttet. Mange af de naturtyper, der findes på arealet, er naturligvis beskyttet efter Naturbeskyttelseslovens §3, men hele området blev desuden fredet i 1961. Fredningens formål er i videst muligt omfang at bevare områdets tilstand.

Siden fredningen er der også kommet en ny form for beskyttelse til. Foreningens område i Hammer Bakker er i sammenhæng med Pebermosen blevet ud-

Den højt berømmede udsigt over hedearealet på foreningens ejendom. Foto: Camilla Brok.

lagt som EF-Habitatområde.

EF-Habitatområder er en del af Natura 2000, der er et netværk af beskyttede naturtyper i EU. Formålet med habitatområderne er at beskytte bestemte naturtyper og arter.

Et habitatområde udpeges på baggrund af forekomst af nogle bestemte arter og/eller naturtyper, det såkaldte udpegningsgrundlag. Området i Hammer

Bakker er udpeget på baggrund af flere forskellige naturtyper og en enkelt art; Stor Vandsalamander, se tabel 1.

Fra Pebermosen nord for foreningens areal er registreret naturtyperne: brunvandede søer og vandhuller, hængesæk og andre kærsumfund dannet flydende i vand og tidvis våde enge på mager eller kalkrig bund, ofte med Blåtop (*Molinia caerulea*).

Habitatområderne bliver overvåget i det såkaldte NOVANA-program (National Overvågning af Vandmiljø og Natur). Nordjyllands Amt har i 2004 placeret en overvågningsstation på hede/overdrevsarealet i Hammer Bakker i forbindelse med NOVANA. Det bliver spændende at se, hvilke resultater dette med tiden giver om foreningens besiddelser. Pebermosen bliver også overvåget gennem NOVANA programmet.

Foreningens arealer i Hammer Bakker udgør en mindre del af hele Habitatområde nr. 218.

Stormfald i nåleskoven. Foto: Camilla Brok.

Der lyttes opmærksomt til biolog Marianne Hald fra Nordjyllands Amt. Foto: Camilla Brok.

Drift af området i dag

Indtil 1960 var foreningens areal i Hammer Bakker forpagtet bort til en institution for udviklingshæmmede i Vodskov, som varetog driften. Siden har foreningen selv stået for driften og administrationen af området.

På foreningens arealer er der i dag ca. 5,5 td. land kultureng, som forpagtes af en lokal med ekstensiv kvæggræsning.

Jagten er udlejet til en lokal jæger, og lejeindtægten er med i det samlede regnskab for Hammer Bakker og giver derved afkast til fonden.

I 2003 blev der indledt en tynding af nåleskoven med salg af træet, men da mange af træerne væltede i orkanen i 2005, er der ikke så meget værdi længere i skovdriften i området.

Hvad vil DBF med Hammer Bakker?

Vores besøg i Hammer Bakker har sat gang i mange tanker om området i forhold til den fremtidige pleje, diverse aktiviteter og ikke mindst forsknings- og studenterprojekter, som området kan indgå i. Her er en liste over vores

tanker i bestyrelsen og de forskellige udvalg.

1. FREMTIDIG PLEJE

Efter orkanen i januar 2005 er der et større areal med stormfald. Vi ønsker, at dette areal omlægges til lysåben løvskov, ved selvsåning og evt. græsningsskov.

Vi vil gerne bevare de flotteste partier med bøgerøller. Der skal foretages hård stævning og græsning.

Dansk Botanisk Forenings bestyrelse overvejer desuden afholdelse af en naturplejelejr i området med det formål at udøve aktiv naturpleje og engagere flere af foreningens medlemmer og lokke nye, yngre medlemmer til. Aktiv naturpleje kunne være:

- Rydde gyvelopvækst, bjergfyr og bævreasp på hedearealerne
- Kontrolleret afbrænding af mindre parceller til foryngelse af hedelyng

2. PLEJEMYNDIGHEDER OG ANSVAR

Der skal særligt fokus på konsekvenserne af strukturreformen, så området fortsat plejes i det omfang, som Nordjyllands Amt hidtil har sørget for.

3. FORSLAG TIL OVERVÅGNING

Vi påtænker igangsætning af et overvågningsprogram for bøgerøller og plejede hedearealer, for eksempel med udlægning af permanente prøvefelter, der følges.

4. PROJEKTFORSLAG TIL STUDERENDE

Dansk Botanisk Forening vil gerne sætte gang i faglige/videnskabelige projekter i Hammer Bakker. Der er indtil nedsat en faglig/videnskabelig gruppe omkring studenterprojekter og naturovervågning ved Johannes Kollman, Peter Wind, Signe Nepper Larsen og Louise Lyng Bojesen. Følgende idéer er i spil:

- Græsningsspleje med får i Hammer Bakker. Er græsningstrykket passende i forhold til opnåelse af gunstig bevaringsstatus? Kunne man opnå det samme med andre plejemetoder?
- Hvad betyder den rekreative brug af Hammer Bakker for naturinteresserede?
- Næringsstoffer og heder – tålegrenser og forvaltning af arealer i og rundt om Hammer Bakker
- Stormfaldet 2005 – hvad stiller vi op med arealer med stormfældet nåletræ, så der opnås de største naturkvaliteter (naturlig indvandring, succession, skovbillede, græsningsskov)
- Habitatdirektivet og den fremtidige forvaltning – opstilling af Natura 2000-plan for habitatområde i Hammer Bakker.

5. ANDRE GRØNNE FORENINGER

Ud over at bestyrelsen med denne artikel opfordrer alle medlemmer til at besøge foreningens besiddel-

ser, vil vi gerne opfordre andre grønne foreninger som f.eks. Bryologkredsen, entomologer til at besøge området. En tur til Hammer Bakker er under planlægning i Jyllandskredsen.

Forfatterens adresse:

CSB: camillasb@vanlosenet.dk

SNL: urt@oncable.dk

Hvis du vil vide mere om Hammer Bakker, evt. arrangere ture eller gennemføre faglige projekter, kan foreningens næstformand Louise Lyng Bojesen kontaktes på mail: lyngbojesen@mail.dk

Dansk Botanisk Forening besigtiger egne besiddelser. Foto: Camilla Brok.

Nyt fra foreningen

Referat fra generalforsamlingen i Dansk Botanisk Forening d. 30. marts 2006.

Formanden Poul Møller Pedersen bød velkommen.

1. VALG AF DIRIGENT

Ib Friis blev valgt som dirigent og indledte med at konstatere, at fristen for indkaldelse af generalforsamlingen var overholdt.

2. FORMANDENS BERETNING OG BERETNING FRA JYLLANDSKREDSSEN OG FYNKREDSSEN

Formanden aflagde herefter beretning for hovedforeningen over temaerne:

- Videndeling – fri adgang til data
- Distribution og portostøtte
- Foreningens forlag
- URT
- Auktioner over bøger
- Foreningens hjemmeside
- Fonde og legater
- Møder og ekskursioner
- Den naturpolitiske scene
- De Vilde Blomsters Dag i Norden
- Økonomi og medlemstal

Formanden konkluderede – det går godt, foreningen har mange gode aktiviteter, og medlemstallet er

stille og roligt på vej op.

Jyllandskredsens formand kunne ikke møde op grundet problemer med flyreservation. Poul Møller Pedersen aflagde derfor beretningen herfra. Kredsen har haft generalforsamling, og bestyrelsen er uændret. Kredsens ekskursioner og forlagsvirksomhed er refereret i URT; Jyllandskredsen forsøger at arrangere flere ture i yderområderne. Fra 2005 skal fremhæves en klage fra Foreningen over en tilladelse til put-and-take fiskeri i Skånsø, hvor Naturklagenævnet gav foreningen medhold.

Fynskredsens formand Toni Reese Næsborg var blevet forhindret i at deltage, hvorfor bestyrelsesmedlem Henrik Tranberg aflagde beretning ledsaget af lysbilleder. I den forbindelse kommenteredes en konkret sag, hvor der var sket opløjning af et overdrev med henvisning til, at området tidligere har været opdyrket. Der er truffet atale med ny ejer om at afgræsse overdrevsresterne. Fynskredsen havde arrangeret 8 ekskursioner i 2005 samt deltaget med 12 ture på De Vilde Blomsters Dag.

3. BERETNING FRA NATURBESKYTTELSESUDVALGET

Per Hartvig orienterede fra udvalget. Foreningen har vundet en principiel sag omkring en dispensation til at etablere tee-sted på en golfbane i et beskyttet naturområde (Roskilde Golfklub). Afgørelsen